

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด

เมื่อวันที่ ๑๔ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๒๒

รู้เท่าปล่อยวาง

พากันตั้งใจฟังให้ดี คนจะดีเพราะความประพฤติ มีกฎหมายบ้านเมืองและศีลธรรม เป็นเครื่องควบคุม ดำเนินในกรอบของกฎหมายบ้านเมือง ซึ่งเป็นกฎข้อบังคับเพื่อความสงบของส่วนรวม หลักธรรมวินัยก็เป็นกฎข้อบังคับเพื่อความประพฤติเฉพาะตนและเกี่ยวกับส่วนรวมด้วย ถ้าต่างคนต่างมีกฎข้อบังคับเป็นเครื่องดำเนินอยู่เสมอแล้ว โลกก็มีความร่มเย็นเฉพาะอย่างยิ่งพระที่บวชในศาสนา และมีหลักธรรมวินัยเป็นเครื่องปกครอง ดำเนินตามหลักธรรมหลักวินัยไม่ลดละปล่อยวาง ไม่เคร่งจนหาเหตุผลหลักเกณฑ์ข้อธรรมรับรองไม่ได้ และไม่หย่อนยานจนถึงกับมองหาลักษณะหลักวินัยไม่เจอ เพราะทั้ง ๒ อย่างนี้ไม่ใช่ธรรม ไม่ใช่วินัย

หลักธรรมวินัยนั้นก็อยู่ในหลักมัชฌิมา แม้จะหย่อนยานลงไปก็อยู่ในกรอบของธรรม ส่วนวินัยนั้นหย่อนไม่ได้ คงเส้นคงวา ไม่มีที่แฉ่งที่ลับ ต้องปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามหลักพระวินัยทุก ๆ ข้ออยู่เสมอ ในที่ทุกสถานตลอดกาลทุกเมื่อและทุกอิริยาบถด้วย นี่คือหลักวินัย ส่วนหลักธรรมมีการลดหย่อนผ่อนผัน เรียกว่ามีเคร่งบ้างหย่อนบ้าง แต่พระวินัยไม่ได้เรียกว่าเคร่งว่าหย่อน ให้ถูกต้องตามหลักพระวินัย ดังที่พูด ๆ กันว่า ปฏิบัติเคร่งเกินไป อันหมายถึง ๒ อย่าง เคร่งทั้งธรรมทั้งวินัย หรือเคร่งส่วนใดส่วนหนึ่ง เคร่งวินัยหรือเคร่งธรรมแยกได้ แต่อย่างไรก็ตามให้เคร่งไว้เสมอ อย่าให้หย่อนยาน ให้เจ้าของได้ภูมิใจในความเคร่งของตน ที่ดำเนินตามหลักธรรมหลักวินัย ไม่ปลีกแฉ่งออกจากรั้วที่กั้นกิเลสอาสวะ หรือความผิดต่าง ๆ ไว้โดยรอบ อย่าข้ามออกไป อย่าป็นรั้วธรรม รั้ววินัยออกไป

หลักธรรมหลักวินัยเป็นเครื่องมือ ถ้าจะเทียบกับการก่อสร้างแล้วก็คือเครื่องมือที่ดีเยี่ยม จะปลูกตึกรามบ้านช่องใหญ่โตรโหฐาน แน่นหนามั่นคงหรือสวยงามประการใด ขึ้นอยู่กับนายช่างและเครื่องมือเป็นสำคัญ เราผู้ปฏิบัติตามหลักธรรมหลักวินัย ซึ่งเป็นเหมือนเครื่องมือในฝ่ายเหตุก็ต้องทำอย่างนั้น ให้มีความเพื่อไว้เสมอ อย่าเข้าใจว่าตนนี้เคร่งพอตัวแล้ว จะเป็นการลืมนิ้วหรือทะนงตัว เป็นที่ฐิมานะยกตนข่มท่านก็ไม่ถูก ให้เชื่อตัวเองเสมอว่าให้เคร่งไว้เสมอ สำหรับตัวเองไม่สำหรับใคร เพราะผู้รับผิดชอบตัวเองในทางถูกหรือผิด สุขทุกข์ที่เกิดขึ้นจากความถูกหรือผิดนั้น เป็นเรื่องของเราเองโดยเฉพาะ ถ้ามากไปกว่านั้น ก็กระเทือนถึงหมู่เพื่อน หากเป็นทางพระวินัยก็ให้เกิดความรังเกียจกัน

ด้วยเหตุนี้พระสงฆ์ที่แตกร้าง หรือแตกสามัคคีกันจนเข้ากันไม่ติด ก็ขึ้นอยู่กับหลักพระวินัยที่ปฏิบัติยิ่งหย่อนต่างกัน คำว่าเพียงยิ่งหย่อนเท่านั้นก็ไม่น่าฟังแล้ว ถ้าเป็นพระวินัยก็คือข้ามเกินข้อห้าม ที่พระพุทธรเจ้าทรงบัญญัติไว้ ข้ามไป ๆ เรื่อย ๆ จนตื้อด้านภายในจิต ไม่ละอวยบาปภายในตัว และไม่ละอวยหมู่เพื่อนที่อยู่ร่วมกัน หนักเข้าก็กลายเป็นทิลุमानะ เห็นเป็นความถูกต้อง และเหยียบย่ำ ๆ ทำลายหลักธรรมหลักวินัย และโต้ตอบผู้อื่นที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ด้วยทิลุमानะ ไม่ลงรอยกันได้เลย แล้วก็แตกกันได้เพราะเหตุแห่งการปฏิบัติย่อหย่อนดังที่วามานี้

ในครั้งพุทธกาลก็เคยมี ที่พระแตกเป็นนานาสังวาส ทั้ง ๆ ที่พระพุทธรเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ ก็มีพระธรรมกถึกกับพระวินัยธร เกิดทะเลาะกันด้วยเข้าไปภายในส้วมแล้วเหลือน้ำในกระบอกไว้ ซึ่งผิดพระวินัย ผู้วินัยธรก็เตือน เราสรุปความเอาเลยว่าเป็นแล้วไม่ยอมรับเอาแต่เงื่อนขนาดนี้ ถ้าพูดไปยึดเยื้อก็จะยาวเสียเวล่ำเวลาไป เมื่อความไม่ลงรอยกันมีขึ้น การกระทบกระเทือนกันย่อมมีเพราะผู้หนึ่งก็มีหลักพระวินัยยืนยั้น เหตุที่จะให้เกิดความขะแขง ไม่ยอมเข้าร่วมสังฆกิจสังฆกรรมกันเพราะพระวินัยนี้ เอาจะต้องแตกร้างแต่ยังเข้ากันได้ เพราะความเห็นโทษ

พระพุทธรเจ้าก็เสด็จหนีไปอยู่ป่าเลไลยก์ ให้ช้างอุปถัมภ์อุปัฏฐากอยู่เพียงพระองค์เดียว ในพรรษาหนึ่ง ปล่อยให้พวกนี้กัดกัน พวกคนเก่ง ๆ กัดกัน พระเก่ง ๆ กัดกัน ๆ ก็ไม่ถึงไหน พวกญาติโยมก็ตัดเครื่องสนับสนุนโดยลำดับ ๆ ขนาดพระพุทธรเจ้าเสด็จหนีไปแล้ว พระเหล่านี้ดีได้ยังงัย วิเศษวิโสยังงัย พระพุทธรเจ้าประทานพระโอวาทไกลเกลี้ย ให้รู้เรื่องผิดเรื่องถูก ยังไม่ยอมรับ ยังถือติดถือดี ยิ่งกว่าศาสดาด้วยแล้ว สมควรแล้วหรือที่ประชาชนทั้งหลายจะให้การสนับสนุนด้วยปัจจัยทั้งสิ้น ก็ต่างคนต่างเลิกกันไป

พระก็จะตายซิ นั่นโทษแห่งความผิดของตนที่ไม่ยอมเห็นโทษ แสดงขึ้นมาแล้ว จึงต้องมาขอพระอานนท์ ให้ไปทูลอาราธนาพระพุทธรเจ้าเสด็จกลับมา ก็แสดงว่ายอมรับแล้วตั้งแต่พระพุทธรเจ้ายังไม่เสด็จมา เมื่อพระองค์เสด็จมาก็ประกาศชี้แจงเรื่องเหตุเรื่องผล แล้วก็ยอมรับกันหมด ยอมตนเป็นผู้ผิดทั้งสองฝ่าย เข้ากันได้สนิทด้วยความเป็นธรรม ถ้าความเป็นธรรมแม้จะแตกร้างกันไปแล้วก็เข้ากันได้สนิท ถ้าไม่ใช่ธรรม หรือฝืนธรรมฝืนวินัยอยู่แล้วยังงัยก็เข้ากันไม่ติด

นี่พระพุทธรเจ้าก็ประทานพระโอวาท ในเวลาพระสงฆ์เหล่านั้นยอมตนแล้ว ปรากฏว่าได้สำเร็จมรรคผลนิพพานกันมากมาย พระในขณะนั้น ทั้งฝ่ายพระธรรมกถึก ซึ่งมีบริษัทบริวารตั้งห้าร้อย ทั้งฝ่ายพระวินัยธร ซึ่งก็มีบริษัทบริวารมาก ๆ เหมือนกัน ก็ต่างฝ่ายต่างได้สำเร็จมรรคผลนิพพาน ในเวลาที่พระพุทธรเจ้าประทานพระโอวาท มากมายทั้งสองฝ่าย นี่เป็นเครื่อง

ชี้ให้เห็นถึงเรื่องความหย่อนยานของพระวินัย ไม่ใช่ของดี

หลักพระวินัยต้องยึดให้คงเส้นคงวาเสมอ ทีนี้ก็ปฏิบัติตามหลักธรรม เมื่อศีลบริสุทธิ์อยู่แล้ว สำหรับผู้บวชมาเพื่อรักษาศีลรักษาธรรม บำรุงธรรม ต้องให้ศีลหมดจดอยู่เสมอ เป็นที่อบอุ่นใจ แล้วก็ดำเนินทางด้านจิตตภาวนา เมื่อดำเนินทางด้านจิตตภาวนา จิตก็ไม่ส่ายแส่วุ่นวายไปเพราะความผิดในแง่พระวินัย ไม่มีความกังวล ตัดนิวรณ์เหล่านี้เสียได้ ใจก็เข้าสู่จุดแห่งธรรมด้วยความสะดวก แล้วปรากฏเป็นความสงบร่มเย็นขึ้นมา ท่านจึงเรียกว่า สีสปริภาวิโตสมาธิ มหปฺผล โหติ มหานิสฺโส สมาธิอันศีลอบรมแล้วย่อมมีผลมากมีอานิสงส์มาก สำหรับนักบวชผู้รักษาพระวินัยก็ให้เป็นผู้รักษาจริง ๆ ให้ดำเนินตามนี้

สมาธิปริภาวิตา ปญญา มหปฺผลา โหติ มหานิสฺสา ปัญญาอันสมาธิอบรมแล้วย่อมมีผลมากมีอานิสงส์มาก นั้น ปญญาปริภาวิตํ จิตฺตํ สมฺมเทว อาสเวหิ วิมฺุจฺจติ จิตอันปัญญาอบรมแล้วย่อมหลุดพ้นจากกิเลสทั้งปวงโดยชอบ นี่เป็นหลักธรรมอันสำคัญ มีความเกี่ยวข้องกันอยู่เช่นนี้ ฉะนั้นนักบวชเราจึงควรสนใจอย่างยิ่งในหลักธรรม หลักวินัย ครั้นพุทธกาลท่านปฏิบัติดำเนินอย่างไรจึงปรากฏว่า ท่านองค์นั้น สำเร็จอยู่ในเขาลูกนั้น อยู่ในป่า นั้น อยู่ในถ้ำนั้น ด้วยอิริยาบถนั้น ๆ ท่านองค์นั้นสำเร็จอยู่ในที่นั้น ๆ ในป่าในเขาลำเนาไพร

จะมาจากสกุลใดก็ตาม คือมีทั้งสกุลพระราชามหากษัตริย์ เศรษฐี กุฎุมพี พ่อค้า ประชาชน คนธรรมดา เป็นพุทธบริษัทของพระพุทธเจ้าทั้งนั้น เมื่อออกมาบวชแล้วตั้งหน้าตั้งตาประพฤติปฏิบัติ กำจัดนิวรณ์ สิ่งที่จะกีดขวางทางเดินของตนที่เกี่ยวกับ เรื่องบ้านเรื่องเรือน สมบัติพัสถาน ญาติมิตรสาโลหิตทั้งหลาย เพื่อนฝูงมากน้อยเพียงไร พยายามตัดออกให้หมด เหลือเพียงแต่เพศแห่งพระปฏิบัติธรรมเพื่อมรรคผลนิพพานเท่านั้น การตัดสิ่งเหล่านี้ ไม่ใช่เป็นของตัดได้ง่าย ๆ ต้องฝึกจิตฝึกใจ คือฝึนใจอย่างเต็มที่ ฝึนใจ คำว่าฝึนก็คือฝึนกิเลส ตัวมั่นเหนียวแน่นอยู่ภายในจิตใจด้วยหลักธรรม ต้องยอมอดยอมทน กัดฟันสู้ คนเราไม่จากกัน เวลาเป็นก็จากกันเวลาตาย เอาข้อนี้เข้ามาตัด

ถ้าเราต้องการความพ้นทุกข์จริง ๆ แล้วก็ให้มุ่งต่อธรรม เชื่อธรรมยิ่งกว่าเชื่อกิเลส กิเลสต้องเป็นความโลภ ความโกรธ ความหลง ความหวั่นไหววุ่นวาย กังวลไปหมดทุกสิ่งทุกอย่าง ทุกชั้นทุกอัน ทั้งกว้างแคบไม่มีประมาณ นี่คือเรื่องของกิเลสหาความแน่นอนไม่ได้ มีแต่หลอกจิตใจให้เพลิดเพลนไปอยู่ ส่ายแส่วอยู่อย่างนั้นตลอดเวลาหาความสงบไม่ได้ นี่คือเรื่องของกิเลสเป็นเครื่องก่อกวนจิตใจของเราเรื่อยมา เรื่องของธรรม ก็คือเข้าไปกำจัดสิ่งเหล่านี้ด้วยความอดความทน ท่านจึงเรียกว่าวิริยะ ให้พยายามเพียร เพียรละเพียรตัด ขันตีความอดกลั้น ขันตี คือความอดทน

เพราะกิเลสต้องรบกับธรรมเสมอ ธรรมก็ปราบกิเลส กิเลสก็รบกับธรรม ระหว่างกิเลสกับธรรมต่อสู้กันนั้น ได้รับความทุกข์ความยากความลำบากมาก ไม่ใช่อะไรเป็นข้าศึก กิเลสก็อยู่ภายในใจของเรา ธรรมก็ผลิตขึ้นภายในใจของเราเอง ใจเป็นสนามรบหรือเป็นเวทีของกิเลสกับธรรมที่ต่อสู้กัน เมื่อต่อสู้หนักเข้า ๆ กิเลสก็ค่อยพ่ายแพ้ไปโดยลำดับ ๆ ธรรมก็มีอำนาจมากขึ้น ๆ ความฝืนความอดความทนความทุกข์ทรมานซึ่งเคยเป็นมาก็ค่อยลดหย่อนผ่อนผันลงไป ๆ

ผลแห่งการปฏิบัติธรรมคือความสงบเย็นใจก็ค่อยปรากฏขึ้นมาเรื่อย ๆ นี่เป็นเครื่องดูเต็มเป็นเครื่องอาศัย เป็นเครื่องชี้ให้เห็นหลักฐานพยานแห่งการปฏิบัติธรรมมาผลเป็นอย่างไร ๆ ที่นี้ความมีแก็ใจก็เริ่มขึ้นมาโดยลำดับ ศรัทธาก็เพิ่มขึ้น วิริยะคือความเพียรก็เพิ่มขึ้น ขันติคือความอดความทนต่อความเพียรของตนก็เพิ่มขึ้น ๆ ทุกสิ่งทุกอย่างขึ้นชื่อว่าเป็นเครื่องสนับสนุนธรรม ที่จะให้ปราบกิเลสราบลงไปโดยลำดับ ๆ นั้น ก็เพิ่มขึ้นเป็นลำดับด้วยกันหมด เพราะมีอยู่ในหัวใจดวงเดียวกัน

นี่พระสาวกทั้งหลายท่านได้บรรลุธรรม ท่านบรรลุเพราะท่านฝืนกิเลส ท่านตั้งหน้าตั้งตาสู้จริง ๆ กับกิเลส การสู้กิเลสเราจะเอาอะไรไปสู้ มีแต่กำลังเฉย ๆ มีแต่กำปั้นสู้มันได้หรือมันต้องมีอาวุธ กิเลสคือจอมวิฆ्नจักร อะไรจะแหลมคมยิ่งกว่ากิเลสไม่มีในโลกนี้ มันฝังอยู่ภายในจิตใจของสัตว์โลก และทำสัตว์โลกให้โง่ ส่วนกิเลสนั้นฉลาดยอดเยี่ยมที่สุดเหนือหัวใจของสัตว์โลก เพราะฉะนั้นสัตว์โลกจึงยอมจำนนต่อกิเลสโดยไม่มีเงื่อนไข

เหมือนกับว่าในโลกอันนี้มีแต่กิเลสเป็นของวิเศษวิโสโดยถ่ายเดียวเท่านั้น จึงไม่ได้นึกว่าจะมีอะไรวิเศษแปลกต่างไปจากกิเลสนี้ อีก หรือยิ่งกว่ากิเลสนี้ จนกว่าได้ฟังอรรถฟังธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงปราบกิเลสซึ่งเป็นตัวข้าศึก เป็นตัวฉลาดแหลมคม บนพระทัยพระองค์ท่านด้วยพระปรีชาสามารถฉลาดรู้แทงทะลุ หรือปราบกิเลสทั้งหลายจนราบหมด เหลือแต่ความบริสุทธิ์ล้วน ๆ นี่คือการประเสริฐ ที่แปลกต่างจากกิเลสทั้งหลาย ที่โลกทั้งหลายมีเราเป็นต้น คือเราตถาคตเป็นต้นที่ยอมรับโดยไม่มีเงื่อนไขแต่ก่อนมา บัดนี้ได้ทราบแล้ว

นี่แหละพระองค์ได้นำธรรมะนี้ออกแสดงแก่สัตว์โลก จึงเป็นเรื่องสองอย่างขึ้นมา ที่แรกมีแต่กิเลสจมอยู่ในจิตใจสัตว์ ไม่ทราบจะเอาอะไรมาเทียบเคียง ไม่ทราบจะเอาอะไรมาเป็นคู่แข่งหรือวัดเหวี่ยงกัน มีแต่กิเลส อะไร ๆ ก็แต่กิเลส ๆ เชื้อตามกิเลสไปหมด เหมือนกับไม่มีสิ่งอื่นใดที่จะแปลกต่างจากกิเลสไป พอที่จะยึดถือสิ่งนั้น แล้วปล่อยกิเลสนี้ได้เลย ต่อเมื่อได้ฟังอรรถฟังธรรมที่พระพุทธเจ้าประทานพระโอวาท มีเบญจวัคคีย์เป็นต้น ได้รู้จริงเห็นจริงตามธรรมนี้แล้ว กิเลสก็หลุดลอยไป ความวิเศษเพราะความหลักแหลมแห่งสติปัญญา จึงปรากฏขึ้นภายในใจของท่าน ปรากฏขึ้นอย่างเต็มที่ คือเป็นอรหัตบุคคล เบญจวัคคีย์ ทั้ง ๕

เป็นสักขีพยานของพระพุทธเจ้า

จากนั้นธรรมก็ประกาศกระจายทั่วไปทุกแห่งทุกหนตำบลหมู่บ้าน บ้านน้อยเมืองใหญ่ พระสาวกทั้งหลายช่วยประกาศให้พระพุทธเจ้า ทรงเบาพระภาระลงบ้าง แม้พระองค์เองก็ทรงประกาศอย่างเต็มพระทัยเหมือนกัน นี่จึงมีสองอย่างขึ้นมา โลกจึงได้เลือก คือ มีสีดาบ้าง สีขาวบ้าง อันนี้สีดา อันนี้สีขาว ชอบสีอะไร อันนี้ของดี อันนี้ของเลว ชอบอะไร แต่ก่อนมีแต่กิเลสเลวขนาดไหน มันทำคนให้เลวขนาดไหน คนคนนั้นก็ยิ่งว่าดี ยิ่งว่าตัวดี โลกจนตาดี ตาแดง โกรธจนอกเจ้าของจะแตก หลงมงายจนจะไม่เป็นผู้เป็นคน ก็ยิ่งว่าตัวดี เพราะไม่มีคู่แข่ง ไม่มีสิ่งเทียบเคียง

ต่อเมื่อได้รับบรรณาธิกรณคำสอนของพระพุทธเจ้า เข้าไปเทียบเคียงโดยเหตุโดยผลแล้ว ก็เรียกว่าเป็นคู่แข่งกันขึ้นมา มีช่องทางหรือมีอุบายมีทาง พอที่จะแยกแยะกันออกได้ว่าเราจะเลือกเอาอันไหน ความเลวกับความดี กิเลสแต่ก่อนไม่นึกไม่สงสัยว่ามันเลวอย่างไร ความโลภมันเลวอย่างไร ความโกรธมันเลวอย่างไร ความหลงมันเลวอย่างไร ราคะตัณหามันเลวอย่างไร เราไม่ทราบ มีแต่เดินไปตามมันโดยถ่ายเดียว ไม่มีช่องทาง ไม่มีข้อคิดที่จะแยกแยะว่านี่มันถูกหรือผิด เป็นโทษหรือเป็นคุณประการใด ไม่มีโอกาสที่จะคิด เพราะอำนาจของกิเลสมันเหนือเรา เราไม่มี ความเฉลียวฉลาดเท่ามัน จึงต้องถูกจุดลากไปในภพน้อยภพใหญ่ สุขทุกข์ขังใจ ลำบากลำบาก แคไหนต้องยอมรับทั้งนั้น

ถ้ากิเลสลงได้บังคับบัญชาธาตุไฟให้ไปแล้วเป็นหลักเรือนไปไม่ได้ ต่อเมื่อได้รับบรรณาธิกรณธรรม คือการอบรม ธรรมเป็นของประเสริฐ เมื่อปฏิบัติแก้ไขกิเลสไปโดยลำดับ ความโลภมัน เป็นโทษอย่างนั้น มันไม่ใช่ออย่างนี้ ความโกรธเป็นโทษอย่างนั้นไม่ใช่ออย่างนี้ ความหลงเป็นโทษ อย่างนั้นไม่ใช่ออย่างนี้เป็นต้น ส่วนธรรมคือความละความโลภ แล้วเป็นยังงั้นคนมีความโลภน้อย เป็นคนสบาย คนไม่มีความโลภสบายที่สุด คนมีความโกรธน้อยค่อยสบาย คนมีความโกรธมาก เป็นทุกข์ที่สุด โลกมากเป็นทุกข์ที่สุด หลงมากเป็นทุกข์ที่สุด คนมีโลภน้อยโกรธน้อยหลงน้อย มีความสุขมากกว่าคนประเภทแรกนั้น

คนละความโลภความโกรธ ความหลงได้มากเท่าไร ด้วยธรรมเป็นเครื่องปราบปราม หรือธรรมเป็นเครื่องชักฟอก ยิ่งมีความสุขขึ้นโดยลำดับ เมื่อมีความสุขขึ้นโดยลำดับเพราะการปฏิบัติแล้ว เราย่อมเห็นโทษของความโลภ ความโกรธ ความหลงไปโดยลำดับ ตามคุณธรรมของเรที่สูงขึ้นโดยลำดับ จนกระทั่งแก้ไขหรือถอดถอนออกหมด ขึ้นชื่อว่าเป็นกิเลสซึ่งเป็นตัวภัย ไม่ว่าประเภทใด ได้ขาดกระจายออกไปจากจิตใจหมดแล้ว นั่นแลคือผู้ประเสริฐ ไม่โลภไม่โกรธไม่หลง รู้เท่าทันหมด เมื่อไม่มีสิ่งก่อกวนให้โลก ให้โกรธ ให้หลง ไม่มีสิ่งยุแหย่ ไม่มีสิ่งจุดลาก ไม่มีสิ่งทำให้จิตใจกระเพื่อมขุ่นมัว ใจย่อมสบายหายทุกข์ไปโดยประการทั้งปวง

ผู้ละกิเลสได้โดยสิ้นเชิงแล้ว ย่อมเป็นผู้สบายสุดยอดตลอดอิริยาบถและกาลสถานที่ ยืนก็ไม่มีอะไรกังวลใจ เดิน นั่ง นอน ก็ไม่มีอะไรกังวลใจ เพราะสิ่งกังวลใจได้แก่กิเลสอย่างเดียวนั้น ได้สิ้นไปจากใจแล้วด้วยอำนาจแห่งธรรม มีศีล มีสมาธิ ปัญญาเป็นต้น ปราบลงเรียบ ร้อยหมดแล้ว อยู่สถานที่ใดกาลใด ไม่ว่ามีดว่าแจ่งว่าสว่างอยู่ที่ไหนอยู่ได้ทั้งนั้นเพราะไม่มีสิ่งกังวลใจ ให้อยู่คนเดียวทั้งวันทั้งคืน เมื่อชีวิตยังมีอยู่ก็อยู่ได้สบาย ๆ เพราะอยู่ด้วยความพอตัวของใจที่อิ่มตัวแล้ว ไม่หิวโหย ความหิวโหย คือเรื่องของกิเลสทั้งมวล หิวมาก หิวน้อย คือความมีกิเลสเล็กน้อย ไม่หิวเลยก็คือไม่มีกิเลสเครื่องทำให้หิว อยู่ไหนจึงสะดวกสบายทั้งนั้น

นี่คือผลแห่งการปฏิบัติต่อสู้กับกิเลส ด้วยความยากลำบากเพียงใดก็ตาม ความยากลำบากเหล่านี้เป็นต้นทุน อย่าถือว่าเป็นอุปสรรค อย่าทำจิตใจให้ท้อถอย เพราะความลำบากแห่งการประกอบความพากเพียร เราพากเพียรหนักเบาขนาดไหน ทุกข์เพียงไรก็ตาม ก็ทุกข์เพื่อผลประโยชน์อันดีและผลประโยชน์อันดีเลิศ จึงไม่ควรถือความทุกข์ความลำบากเหล่านี้เป็นอุปสรรคเครื่องกีดขวางทางเดินให้ก้าวไปไม่ออก ดีไม่ดีก็ท้อแท้อ่อนแอ ถ้าอ่อนลงไปก็ไปหากิเลสนั้นแหละ ให้มันเหยียบย่ำทำลายทั้งวันทั้งคืนยืนเดินนั่งนอนทุกภพทุกชาติ กิเลสเป็นอย่างนั้น

กิเลสเป็นผู้จูงมนุษย์ เป็นผู้จูงสัตว์โลกไปตามกระแสของกิเลส นอกจากนั้นผลที่สร้างขึ้นซึ่งฝังอยู่ในจิตใจนั้น ย่อมมีทั้งสุขทั้งทุกข์ เรียกว่าวิบาก ที่สร้างขึ้นเพราะอำนาจของกิเลสก็ได้ รับความทุกข์ความลำบาก เกิดขึ้นเพราะอำนาจแห่งธรรมคือคุณงามความดีก็ได้รับความสุขความสบาย ไปเกิดในภพน้อยภพใหญ่ ก็เพราะเชื่อของจิตพาให้เกิด เราอย่าเข้าใจว่าอันใดพาให้จิตเกิด ปฏิบัติให้รู้ภายในจิตใจนี้

พระพุทธเจ้าที่เปล่งพระอุทานออกมาว่า "อโคโหมสมฺมิ โลกสุส นตฺถิทานิ ปฺนพฺกโว" เราเป็นผู้ประเสริฐเหนือโลก ชาตินี้เป็นชาติสุดท้ายของเราแล้ว เราหมดแล้วซึ่งภพซึ่งชาติ พระองค์ประกาศออกมาจากพระทัยที่บริสุทธิ์ เพราะกำจัดกิเลสตัวเป็นเชื้อให้เกิดภพเกิดชาติหมดไปแล้วโดยสิ้นเชิงจากพระทัย ไม่ใช่ประกาศด้วยความดันเดาเกาหมัด ธรรมะที่ประกาศออกมาจึงเรียกว่าสวากขาตธรรม ตรัสไว้ชอบแล้วทุกสิ่งทุกอย่าง ทุกบททุกบาท ทุกแง่ทุกมุม ไม่ว่าธรรมชั้นใด

เพราะพระทัยของพระพุทธเจ้าบริสุทธิ์ ด้วยความรู้แจ้งเห็นจริงทุกสิ่งทุกอย่างทุกแง่ทุกมุมแล้ว จึงได้นำธรรมะนั้นออกมาแสดงแก่สัตว์โลก ด้วยความอาชวาทตามหลักความจริงที่ทรงรู้เห็นแล้วนั้น จึงเรียกว่า สวากขาตธรรม คือตรัสไว้ชอบแล้ว ผู้ประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมวินัย ที่พระพุทธเจ้าประทานไว้แล้วนี้ย่อมเป็นนิยานิกธรรม นำตนให้พ้นจากทุกข์ไปโดยลำดับ ๆ จนพ้นจากทุกข์ไปโดยสิ้นเชิง ไม่มีเวะเวียนในภพใดชาติใดอีก

เราอย่าไปคันศรภายนอก ดูคัมภีร์ก็เถอะ เราไม่ประมาท เรายกบูชาไว้เสมอ ตำรับตำรา ท่านประกาศเอาไว้ เราอ่านเข้าไปเป็นแต่ความจำยิ่งกว่าความจริงไปเสียหมด ถ้าหากว่าอ่านลงไปเข้าใจแล้วเป็นความจริงขึ้นมา ผู้นั้นจะทราบความจริงภายในตน เพราะธรรมทั้งหมดที่แสดงไว้ ๘๔,๐๐๐ พระธรรมชั้นนั้นแสดงออกไปจากจิตใจ ชี้เข้ามาที่จิตใจ ซึ่งเป็นตัวเหตุ ตัวกิเลส ตัณหาอาสวะ ตัวพาให้เกิดแก่เจ็บตาย อยู่ที่ใจดวงเดี่ยวนี้นี้เท่านั้น ไม่อยู่ที่อื่น การที่ท่านประกาศเอาไว้นั้นก็ชี้เข้ามาภายในนี้

แต่เราเรียนไม่ได้เรียนน้อมเข้ามาสู่ภายในตน เรียนเตลิดเปิดเปิงออกไปข้างนอก ยิ่งลุ่ม ยิ่งหลงไปเสียยิ่งกว่าไม่ได้เรียนเสียอีก มันก็ไม่เกิดประโยชน์อะไร ดีไม่ดีเกิดตัณหาอาสวะมาก เพิ่มพูนขึ้นอีกเพราะการเรียน เพราะเหตุไร เพราะเข้าใจว่าตนรู้ เรียนได้นักธรรมตรี นักธรรมโท นักธรรมเอก มหาเปรียญ จบพระไตรปิฎกเท่าไรก็ยิ่งเกิดทิฐิมานะ จนก้าวขาไม่ออกไปแล้ว มันหนักความรู้ ความจริงมันหนักทิฐิมานะ มันหนักความสำคัญมันหมายตนต่างหาก ไม่ใช่หนักความจริง ถ้าความจริงแล้วไม่หนัก

ผู้ปฏิบัติจึงย้อนเข้ามาสู่ตน เรียนเรื่องอะไรก็ตาม ให้ฟังย้อนเข้ามาสู่จิตซึ่งเป็นตัวกลาง เพราะธรรมทั้งหมดสอนเรื่องจิตใจเป็นสำคัญ สอนสัตว์ตัวใดก็ตาม จะเล่าถึงเรื่องนิทาน เกี่ยวกับเรื่องพระสูตรก็ตาม ก็เป็นเรื่องเกิดแก่เจ็บตาย เรื่องความทุกข์ความลำบาก ซึ่งเป็นเรื่องของจิตผู้พาให้เกิดตายเนื่องมาจากกิเลสเป็นตัวสำคัญทั้งนั้น ผู้ปฏิบัติจึงต้องวินิจฉัยใคร่ครวญเข้ามาหาหลักความจริง หลักความจริงอันยอดเยี่ยมคืออะไร ก็คือสติปัฏฐาน ๔ แห่ง สัจธรรมทั้ง ๔ คือทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค แห่งนี้ ยอดแห่งธรรมลงมาที่นี้

ถึงจะแสดงไป ๘๔,๐๐๐ พระธรรมชั้นนี้ ก็ออกมาจากต้นใหญ่ ๔ นี้แหละ เป็นต้นอันใหญ่โต สติปัฏฐาน ๔ อริยสัจ ๔ นี้ให้น้อมเข้ามาให้รู้ความจริง เรียนไปเราจำได้แต่ชื่อ มันไม่ได้ฆ่ากิเลสตายสักตัวเดียว แล้วกิเลสจะเบาบางไปจากจิตใจได้อย่างไร จำชื่อของกิเลสตัณหาอาสวะ กิเลสพันห้าตัณหาร้อยแปด ส่วนตัณหาร้อยปอดเราไม่ได้คิดนี่นะ มันร้อยอยู่ในปอดในจิตนี้เราไม่ได้คิด เพราะฉะนั้นจึงต้องเข้ามาแก้ตรงนี้

เพียงเรียนเท่านั้นไม่สำเร็จ เรียนพอจำได้เป็นปากเป็นทางแล้ว ให้น้อมเข้ามาเป็นเครื่องปฏิบัติดำเนินดั่งที่สาวกทั้งหลายท่านดำเนินตามพระพุทธเจ้าที่ทรงสั่งสอนแล้ว ในเบื้องต้นก็เป็นปริยัติ พระพุทธเจ้าประทานพระโอวาทสอน เกสา โลมา นขา ทันตา ตโจ ให้ท่านทั้งหลายได้นำงาน ๕ ชั้นนี้เป็นต้น คือครอบหมอดอวัยวะทุกส่วนที่รวมตัวของสติปัฏฐาน ๔ และอริยสัจ ๔ เข้าไว้ใน เกสา โลมา นขา ทันตา ตโจ นี้ ให้นำงาน ๕ ชั้นนี้ไปประพฤติปฏิบัติเถิด เพราะขณะที่ประทานพระโอวาทตอนบวชนั้นเวลาไม่พอ อุปัชฌายะจึงต้องสอนเพียงแค่นั้นเสียก่อน

ตจปัญจกรรมฐาน แปลว่ากรรมฐานมีหนึ่งเป็นที่ ๕ แปลออกมา เกสา โลมา นขา ทันตา ตโจ แล้วก็ ตโจ ทันตา นขา โลมา เกสา ฟังซิ คือให้อนุโลมปฏิโลมย้อนหน้าถอยหลัง ด้วยการพิจารณา ให้เห็นชัดเจน ต่อสิ่งทั้งหลายที่มีอยู่ภายในตัวนี้ เอ้า เรามอบงานให้แล้ว ให้ทำงานให้สำเร็จนะ งานนี้เป็นงานสำคัญ เมื่อทำสำเร็จแล้ว รื้อภพหรือชาติหรือวัฏสงสาร ความเกิดแก่เจ็บตายนั้น จะหมดสิ้นไปจากใจซึ่งเป็นตัวสำคัญ ให้เรียนนี้ พอเรียนนี้เข้าไปมาก ๆ เข้าใจมาก ๆ ทั่วสกลกาย เพราะอวัยวะต่าง ๆ มันเหมือนกันหมด เมื่อเข้าใจอันหนึ่งแล้ว ก็ทำให้กระจายไปทั่วถึงบรรดาอวัยวะที่มีอยู่ภายในร่างกาย และกระจายออกไปข้างนอก ไม่ว่าสัตว์บุคคลผู้ใดรายใด มันเหมือน ๆ กันนี้

เมื่อประทานงาน ๕ ชั้นนี้ให้แล้ว ก็บอกสถานที่ หนึ่งงานของพระผู้ปฏิบัติ มุ่งหน้ามุ่งตา เพื่อความพ้นทุกข์จริง ๆ พระพุทธเจ้าประทานงานนี้ให้มี เกสา โลมา นขา ทันตา ตโจ เป็นต้น นี่คือนิยามของพระ งานอันศักดิ์สิทธิ์ งานอันสำคัญ แล้วก็ประทานพระโอวาท ในสถานที่ที่จะควรประกอบกิจการงานนี้ให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยความราบรื่นปลอดภัย ไม่ต้องก่อความกังวลุ่นวาย คือสถานที่เช่นไร

ท่านก็สอนอีกว่า รุกขมูลเสนาสน์ นิสุสาย ปพพชชา ตตถ เต ยาวซีวิ อุตสาโห กรณียโย บรรพชาอุปสมบทแล้วให้ไปอยู่ตามรุกขมูลร่มไม้ ชายป่า ชายเขา ตามถ้ำ เจือมผาต่าง ๆ อันเป็นที่เหมาะสมแก่งานประเภทนี้ แล้วพยายามทำอย่างนี้ตลอดชีวิตเถิด นั้นพระพุทธเจ้าประทานไว้นี้ ต่อจากนั้นสำนักงานของพระผู้มุ่งความพ้นทุกข์ ส่วนมากจึงอยู่ตามป่าตามเขา ตามร่มไม้ชายป่า คือทางจงกรมบ้าง แคร่สำหรับนั่งภาวนาบ้าง นั่นคือสำนักงานของพระ สถานที่ทำงานของพระก็คือในป่าในเขาที่เป็นที่ที่เหมาะสมอย่างยิ่ง

นี่ครั้งพุทธกาลพระท่านทำงานอย่างนี้ ท่านเสาะแสวงหาทำงานในสถานที่ดังกล่าวนี้ เพราะฉะนั้นผลงานของท่านจึงปรากฏว่า องค์นั้นสำเร็จโสดา องค์นั้นสำเร็จสกิทาคา องค์นั้นสำเร็จอนาคา องค์นั้นสำเร็จอรหัตผล เป็นอริยบุคคลอันสูงสุดในโลกขึ้นไปโดยลำดับ ๆ จนกระทั่งถึงความสูงสุด เพราะงานประเภทที่พระพุทธเจ้าประทานไว้นี้ และสถานที่อันเหมาะสมเหล่านั้น

ผู้ตั้งใจประพฤติปฏิบัติเพื่อถอดถอนกิเลสและเพื่อมรรคผลนิพพาน ดังธรรมที่ประทานไว้เพื่อมรรคผลนิพพานแก่สัตว์โลก ก็พึงปฏิบัติตามหลักธรรมที่ท่านสอนไว้จะไม่ขัดแย้งต่อธรรม เมื่อไม่ขัดแย้งต่อธรรมแล้วก็ไม่ขัดแย้งต่อมรรคผลนิพพาน และเป็นเครื่องปราบกิเลสไปโดยลำดับ ไม่ส่งเสริมกิเลส งานนี้ไม่ใช่งานส่งเสริมกิเลส งานอื่นเราไม่แน่ใจเพราะพระพุทธเจ้าไม่แสดงไว้ ให้ท่านทั้งหลายนำไปคิดให้มากตรงนี้

เวลานี้งานไม่ได้เป็นไปอย่างนี้ตามที่พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้ นี่มันปลีกออกนอกกลุ่มนอกทาง จนกลายเป็นเนื้อเป็นหนังเป็นจริงเป็นจังของศาสนธรรมไปหมดแล้วเวลานี้ เอาศาสนาเป็นโลไปเฉย ๆ แล้วเอางานอื่นมาทำ ส่วนมากกลายเป็นงานสังสมกิเลสทิฐิมานะ ใครจะมีทิฐิมานะยิ่งกว่าพระ เอ้า ถูตจนว่าเป็นพระมีศีล ๒๒๗ นี่เป็นความสำคัญของตน แล้วเป็นเพศที่เขาเคารพนับถือ เขาไม่ค่อยจะพูดจะว่าอะไรต่อหน้าต่อตา อย่างมากก็ซุบ ๆ ซิบ ๆ กัน เพราะเขาเคารพผ้าเหลือง

ผ้าเหลืองนี้เป็นของสำคัญมาตั้งแต่ครั้งพระพุทธเจ้า แม้เขาไม่เคารพพระแต่เขาก็เคารพผ้าเหลือง เขาก็ได้ใจสนุกสังสมทิฐิมานะขึ้นมา อยากทำอะไรก็ทำตามอำเภอใจ นี่ยิ่งเป็นการสังสมกิเลสตัณหาอาสวะทิฐิมานะ ซึ่งล้วนแล้วตั้งแต่กิเลสตัวน้อยตัวใหญ่ลูกเต้าหลานเหลนขึ้นมาถึงปู่ย่าตายาย เลยมากองอยู่หัวใจพระนี่ทั้งหมด แทนที่จะตัดจะชำระสะสางมันออกไป เลยกลายเป็นเรื่องสังสมเลี้ยงดูมันเสียอย่างอ้อมหมีพื้มันไปเลย แล้วมรรคผลนิพพานจะมีอยู่ที่ไหน มันก็มีแต่ความโลภความโกรธความหลงทั้งวันทั้งคืนจนลืมเนื้อลืมตัวนั้นแหละ

พระหลงนี่ยิ่งร้ายกว่าฆราวาสหลงจะว่าไง เรายังไม่ทราบเธอ เขายกยอสรรเสริญว่าเราเป็นพระ ๆ ยังไม่ระลึกความเป็นพระของตนบ้าง แต่ไปคว้าเอาสิ่งที่เลวทรามทำลายเรื่องของพระนั้นมีมากต่อมาก โดยไม่คำนึงถึงตนเลยนี่ มันเป็นความดีความชอบธรรม เป็นความฉลาดของพระตามที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไว้แล้วเธอ เหล่านี้เป็นเรื่องที่เราจะพินิจพิจารณาด้วยกันทั้งนั้น เพราะเป็นนักปฏิบัติ

พระพุทธเจ้าเป็นจอมปราชญ์ฉลาดเหนือโลกมาสั่งสอนสัตว์โลก ไม่ได้สั่งสอนให้โง่เขลาเบาปัญญา และเฉพาอย่างยิ่งสั่งสอนพระ ทำไมพระจะโง่ละ สั่งสอนพระก็เพื่อความฉลาด เพราะเป็นผู้นำของประชาชนทั้งหลาย ทำไมเราจะต้องโง่ยิ่งกว่าประชาชนในภาคปฏิบัติธรรมนี้ ไม่สมควรอย่างยิ่ง ฉะนั้นให้พากันตั้งอกตั้งใจ เอ้า เป็นก็เป็นเถอะ ตายก็ตายเถอะ เรื่องโลกนี้โลก อนิจจัง ทุกขัง อนตตา อยู่ในกรอบแห่งความตายด้วยกัน เอ้า ตายให้ตายดี ทุกข์ก็ให้ทุกข์ด้วยความพากเพียร เราเคยทุกข์มาแล้วเกี่ยวกับเรื่องหน้าที่การงานมามากน้อยเพียงไร เคยทุกข์มาพอประมาณ หรือทุกข์มาอย่างสาหัสแล้ว ทุกข์เพราะประกอบความเพียรนี้ทำไมจะทนไม่ไหว

กิเลสมันจะเหนือธรรมไปได้ยังไง กิเลสตัวไหนตัวมันเก่งกล้าสามารถเหนือธรรมไปได้มีไหม ถ้าหากว่ากิเลสมีตัวเก่งกล้าสามารถเหนือธรรมไปได้แล้ว พระพุทธเจ้าก็อุบัติขึ้นในโลกไม่ได้ สาวกอรหัตตอรหันต์ก็บรรลุดธรรมเป็นชั้นอรหัตตเป็นบุคคลพิเศษขึ้นไม่ได้ การที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ธรรมเป็นผู้วิเศษก็ดี สาวกอรหัตตอรหันต์ทั้งหลายได้บรรลุดธรรมจนกลายเป็นผู้วิเศษถึงกับเราได้เปล่งวาจาถึงท่านว่า พุทธัง ธมฺมํ สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามิ นี้ก็ดี ก็เพราะว่าไม่มีกิเลสตัว

ใดที่จะมีอำนาจเหนือธรรม และฉลาดแหลมคมเหนือธรรมของพระพุทธเจ้าไปได้

ธรรมเท่านั้นเป็นเครื่องปราบกิเลส เป็นสิ่งที่แหลมคมมากที่สุดยิ่งกว่ากิเลสทั้งหลาย จึงสามารถปราบกิเลสได้ แล้วกจจิตให้พ้นจากทุกข์ไปโดยสิ้นเชิงไม่มีสิ่งใดเหลือเลย เมื่อเรานำธรรมของพระพุทธเจ้ามาประพฤติปฏิบัติเพื่อตนเองและเพื่อปราบปรามกิเลส ทำไมเราจึงจะโง่เขลาเบาปัญญา ทำไมเราจะเอาความท้อแท้อ่อนแอเข้ามาเป็นเครื่องสนับสนุนกิเลส แทนที่จะสนับสนุนธรรม มันเข้ากันได้แล้วหรือกับพระประสงค์ของพระพุทธเจ้าที่ทรงสอนไว้ให้มีความขยันหมั่นเพียร

อ้าว ฟันลงไปซี เราฟันเราไม่เป็นไร ฟันเราคือฟันกิเลส ฟาดมันลงไป กิเลสมีความผาดโผนขนาดไหนมัชฌิมาปฏิบัติต้องฟาดเครื่องมืออันผาดโผน ต่อสู้กิเลสให้มันพังทลายลงไป เรื่อยๆ เอาเข้าไปใส่ต้นไม้ทั้งต้นไม่ถูก ไม้ต้นหนึ่งจะเอามาทำบ้านทำเรือนเครื่องมือเขามีเครื่อง พิจารณาดูซิ มีทั้งขวานทั้งเลื่อยทั้ง...หลายอย่างหลายประการ ทั้งกบทั้งสิ่วทั้งอะไรต่ออะไรมีมากมาย กว่าจะมาสำเร็จรูปเป็นไม้เป็นแผ่นกระดานขึ้นมา จนกระทั่งถึงกลายเป็นบ้านเป็นเรือนเขามีเครื่องมือก็ประเภท

นี่เครื่องมือปราบกิเลสจะมีเพียงประเภทเดียวเท่านั้นได้หรือ อะไรจะฉลาดแหลมคมยิ่งกว่ากิเลส และอะไรจะหยาบยิ่งกว่ากิเลส อะไรจะละเอียดยิ่งกว่ากิเลสไม่มีในโลกนี้ นอกจากธรรมเท่านั้น ธรรมนี้เหนือกิเลสอยู่โดยลำดับ ๆ ต้องปราบลงด้วยเครื่องมืออันหนัก มัชฌิมา มีหลายประเภท นี่มัชฌิมาสำหรับกิเลสประเภทผาดโผน กิเลสประเภทถืออำนาจ นี่มัชฌิมาของกิเลสประเภทที่รองลงมา นี่มัชฌิมาของกิเลสประเภทละเอียด นี่มัชฌิมาของกิเลสประเภทละเอียดโดยลำดับ ๆ จนกระทั่งมัชฌิมาเครื่องปราบกิเลสประเภทที่ละเอียดสุด นั่น มีหมด ทำไมเราไม่เลือกฟันเราไม่คั่นหามาปราบกิเลส

กิเลสอยู่ในหัวใจเราอยู่ทั้งวันทั้งคืนมันทำไมอยู่ได้ ธรรมะจะผลิตขึ้นมาเพื่อปราบกิเลส ทำไมผลิตขึ้นมาไม่ได้ เราก็กังกิเลสละซี ถ้าเสียใจกิเลสจะเป็นศิษย์ตถาคตได้ยังไง พระพุทธเจ้าไม่เสียใจกิเลส สาวกทั้งหลายไม่ได้เสียใจกิเลส เราทั้งวันทั้งคืนยืนเดินนั่งนอนตลอดกาลมีแต่เสียใจกิเลส ๆ แพ้ราบ ๆ ตลอดเวลา เอาชัยชนะมาจากไหน เราจะอยู่ได้ด้วย ความหวังอันใด ถ้ามีแต่ความแพ้ตลอดอย่างนี้ ไซ้ไม่ได้เลย เราต้องผลิตขึ้นมาสติปัญญาอย่าลดละ ท้อถอย

นี้ได้ปฏิบัติมาเต็มสติกำลังความสามารถก่อนที่จะได้มาสั่งสอนหมู่เพื่อน ได้ออกมาสั่งคมถึง ๒๐ กว่าปี แต่ก่อนอยู่ในป่าในเขา ไม่นึกว่าจะมีลูกศิษย์ลูกหาประชาชนพระเณรเข้ามาเกี่ยวข้องเราเลย ก็นึกว่าจะตายคนเดียวด้วยเวลาประพฤติปฏิบัติอยู่นั้น เพราะเอาจริงเอาจัง

เมื่อได้เชื่อธรรมจาก..ยกตัวอย่างเอาใกล้ ๆ นี้เลยตามความรู้สึกของจิต ตามความถนัดของใจ
เรานี้ คือได้รับโอวาทจากท่านอาจารย์มันอย่างถึงใจ สัมกับความมุ่งมั่นของเราแล้วก็ถึงใจ เมื่อ
ได้ถึงใจแล้วการประพฤติปฏิบัติทุกอย่างถึงใจ ๆ

การที่กล่าวมาทั้งนี้ได้ทำมาแล้วทั้งนั้น บางครั้งบางครั้งมาถึงกับจะตาย เอา ตายก็ตายไม่
ถอย เรื่องถอยไม่มี ไม่ตายให้รู้ แต่มันก็ไม่ตาย เรื่องความรู้นั้นรู้ เวลาเราเข้าตะลุมบอนถึง
สงครามตะลุมบอนแล้ว มันได้อุบายขึ้นมาอย่างไม่คาดไม่ฝัน ได้ความอัศจรรย์ขึ้นมาในเวลา
นั้น จึงทำให้เกิดความเข้าใจขึ้นมาว่า คนเรานี้ไม่ได้โง่งอยู่ตลอดไป ถึงเวลาจนตรอกจนมุมจริง
ๆ ไม่มีผู้อื่นใดเข้าช่วยแล้ว อุตตา หิ อุตตโน นาโถ ตนเป็นที่พึ่งของตนจะผุดขึ้นมาทันที คือ
ช่วยตัวเองเต็มสติกำลัง เมื่อผลปรากฏขึ้นมาจากคำว่าช่วยตนเอง ด้วยความพากเพียรโดย
ลำพังตนเองแล้ว มันก็เป็นสักขีพยานอันสำคัญในธรรมทั้งหลายขึ้นไปโดยลำดับ ๆ นี้ละ อุตตา
หิ อุตตโน นาโถ ให้พึงทราบไว้

ถึงคราวจะฉลาด ฉลาดคนเรา เมื่อจนตรอกจริง ๆ ใครจะไปนอนตายเฉย ๆ ต้องคิดหา
ทางออกจนได้ เอาเต็มสติกำลังความสามารถ จนกระทั่งหัวใจขาดตันไปแล้วนั้นละมันถึงจะไม่
พยายาม ต้องพยายามเต็มเหนี่ยวเวลานั้น แล้วก็ได้อุบายขึ้นมาจนได้ ต่อสู้กิเลสพังทลาย
ลงไป เห็นความอัศจรรย์ขึ้นมาเพราะอุบายวิธีนี้ เพราะปฏิบัติแบบนี้ เราก็ยึดไว้เป็นหลัก ๆ
เป็นสักขีพยานด้วย ยึดไว้เป็นหลักด้วยเป็นคติเครื่องดำเนินต่อไปด้วย ที่นี้คำว่า อุตตา หิ
อุตตโน นาโถ ก็เป็นไปเรื่อย ๆ ในธรรมทั้งหลาย นี้ละการประพฤติปฏิบัติ เอาให้จริงให้จัง

คำว่ามรรคผลนิพพานอย่าไปสงสัยว่าอยู่กับกาลอยู่กับสถานที่นะ อยู่กับข้อปฏิบัติต่าง
หาก ธรรมะทั้งปวงที่พระพุทธเจ้าประทานไว้นี้ ประทานเพื่อมรรคผลนิพพานทั้งนั้นไม่ได้
ประทานไว้เพื่ออะไร ไม่ได้ประทานไว้เพื่อกาลเพื่อสถานที่ แต่ประทานไว้เพื่อผู้ปฏิบัติเพื่อ
มรรคผลนิพพานต่างหาก ให้นำมาปฏิบัติ กิเลสอยู่ที่ไหนเวลานี้ คำว่าทุกข์เป็นผลเกิดขึ้นมา
จากกิเลส จะทุกข์ธาตุทุกข์ชั้นซึ่งไม่ใช่ตัวกิเลสก็ตาม แต่ธาตุชั้นนี้ก็เป็นผลของกิเลสที่พาให้
เกิด

ทุกข์อันสำคัญก็คือทุกข์ที่เกิดขึ้นมาจากความคิดฟุ้งซ่านรำคาญในแง่ต่าง ๆ อันเป็นการ
ลั้งสมกิเลสขึ้นมาท่านเรียกว่าสมุทัย เราจะปราบด้วยอะไรถ้าไม่ปราบด้วยมรรค คือสติปัญญา
เป็นสำคัญ มีความเพียรเป็นเครื่องหนุนหลัง ปราบที่ตรงนี้อย่าไปปราบที่ตรงไหน มันรกรุงรัง
ที่ตรงไหนให้ถากถางลงไปตรงนั้น ความเตียนโล่งจะปรากฏขึ้นที่นั่นเอง ไม่ปรากฏขึ้นที่ไหน
ชั้นที่รก ๆ นั้นแหละ มันรกรตรงไหนให้ถากถางไป เอาไฟเผาเข้าไปแล้วความโล่งก็ปรากฏขึ้นมา
เอง

นี่มันรกรุงรังด้วยกิเลสตัณหาอสาვეต่าง ๆ เต็มอยู่ภายในจิตใจนี้ ให้ถากถางลงไปด้วยสติด้วยปัญญาศรัทธาความเพียรอย่าลดละท้อถอย แล้วก็นิโรธคือความดับทุกข์ เมื่อกิเลสตายไปแล้วทุกข์มันจะเกิดมาจากไหน กิเลสตายไปเพราะอำนาจของมรรคคือสติปัญญาเป็นสำคัญ กิเลสดับไปมากเท่าไรทุกข์ก็ดับไปเรื่อย ๆ เป็นนิโรธขึ้นมาเป็นชั้น ๆ สุดท้ายก็นิโรธเต็มภูมิจะว่าไง นี่การปฏิบัติ

ให้เป็นที่แน่ใจในการปฏิบัติ พระพุทธเจ้าก็ประทานไว้แล้วไม่มีข้อสงสัยเลยว่า ดูก่อน อานนท์ ธรรมก็ดี วินัยก็ดี นี่แหละเป็นศาสดาแทนเราตถาคต เมื่อเราตถาคตผ่านไป แล้วหรือพูดง่าย ๆ ว่าเมื่อตถาคตตายไปแล้ว ธรรมวินัยนี่แหละเป็นองค์ศาสดาแทน พูดไม่มีผิดไม่มีเพี้ยนพูดอย่างตรงไปตรงมาเลย เมื่อผู้ทรงธรรมทรงวินัยอยู่ตราบไตรปิฎกใดเวลาใด ผู้นั้นคือมีศาสดาอยู่ครองหัวใจอยู่ตลอดเวลา เวลาผู้ธรรมก็รู้ที่ตรงนั้นไม่รู้ว่าตรงไหน รู้ขึ้นจากหลักธรรมหลักวินัยนี้เอง ฝ่ายเหตุก็คือการประพฤติปฏิบัติ ฝ่ายผลก็คือความสุขขึ้นมาเป็นชั้น ๆ

ตะกั๊นนี่พูดถึงเรื่องอริยสัจ ๔ มีอยู่ที่ไหน มีอยู่ในใจของเราได้ พูดถึงเรื่องนิโรธจุดดับ คำว่านิโรธดับก็ดับเพราะมรรคได้แก่สติปัญญาทำลายกิเลสลงไป นิโรธก็ดับ ดับไปเป็นลำดับ ๆ จนกระทั่งดับกิเลสโดยสิ้นเชิงแล้วนิโรธก็ทำหน้าที่เต็มภูมิ จากนั้นแล้วก็หมดปัญหา ทุกข์เป็นสิ่งที่กำหนดทราบ ท่านบอกไว้เพียงกิริยาเท่านั้น ทุกข์เกิดขึ้นมากับใจเรา เราไม่ใช่คนตายทำไมเราจะไม่รู้ กำหนดไม่กำหนดก็รู้ว่าจิตเป็นทุกข์ถ้าผู้มีสติอยู่แล้ว ท่านบอกให้เอานี้เป็นต้นเหตุ

มันทุกข์เพราะอะไรให้ค้นเข้าไปหาสาเหตุ คือตัวกิเลสเป็นสาเหตุอันสำคัญ ค้นเข้าไปหาสาเหตุจะเอาอะไรค้นถ้าไม่เอาสติปัญญาคิดค้นเข้าไป เอาความเพียรหนุนหลัง เอาความเพียรนี้เหมือนกับว่าตัดหนามจุกกันไปจุกทางไป ไม่ให้มันถอยหลังได้เลย เอาหนามสีกันเข้าไปเลย ค้นเข้าไปจนกระทั่งได้ถอดถอนกิเลสสมุทัยออกหมดแล้ว นิโรธเป็นขึ้นมาเอง เพราะเป็นผลของมรรคนี้แหละ

พอทุกข์ดับไปแล้วอะไรที่นี้ที่ไม่ดับ ทุกข์ก็ดับเป็นกิริยาเป็นสมมุติ สมุทัยก็ดับเพราะเป็นกิริยาเป็นสมมุติ มีเกิดได้ดับได้ มรรคมีศีลสมาธิปัญญาเป็นต้นก็ดับเพราะเป็นสมมุติด้วยกัน นิโรธเมื่อทำหน้าที่ดับกิเลสทั้งหลายแล้ว นิโรธก็หายไป ผู้ที่ไม่หายผู้ที่รู้ว่าทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค นั่นคืออะไร คือผู้ที่รู้ว่า ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ดับไปนั่นคืออะไรผู้นั้นไม่ดับ ผู้นั้นแลคือผู้บริสุทธ์ ผู้นั้นเหนือสัจธรรมทั้ง ๔

สัจธรรมทั้ง ๔ นี้เป็นสมมุติด้วยกันทั้งสองภาค ภาคทุกข์กับสมุทัยเป็นฝ่ายกิเลสก็ดี ภาคนิโรธกับมรรคอันเป็นฝ่ายแก้ฝ่ายดับก็ดีนี่ก็เป็นสมมุติ สิ่งใดที่เป็นสมมุติสิ่งนั้นย่อมมี อนิจจัง ทุกขัง อนตตา มีเกิดมีดับได้ แต่ผู้บริสุทธ์ผู้ที่รู้ว่าทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ดับไปแล้วคือ

อะไร ผู้นั้นไม่ดับ นี่แหละผู้ไม่เกิดก็คือผู้นี้

ตัวนักท่องเทียวตั้งพ่อแม่ครูจารย์มั่นท่านแสดงไว้ เราได้เขียนในประวัติของท่านก็คือผู้นี้ นักท่องเทียวคือจิตดวงนี้ อะไรเป็นสาเหตุให้มั่นท่องเทียว ผู้ปฏิบัติจะต้องทราบประจักษ์ เช่นเดียวกับพระพุทธเจ้าและสาวกทั้งหลายทราบ เพราะธรรมนี้บอกเรื่องให้ทราบ ประกาศสอนเพื่อให้ทราบทั้งนั้น ให้ทราบของจริงที่มีอยู่ในตัว สวากขาตธรรมตรัสไว้ชอบ ชอบอะไรก็คือว่าค้นลงไปซี อะไรพาเป็นสาเหตุให้จิตเกิดอยู่ไม่หยุดไม่ถอย นั่นแหละปฏิบัติเข้าไปเท่าไร ยิ่งเห็นชัดเข้าไป เช่นเดียวกับเราต้องการปลาในหนองนี้ เราวิดน้ำออก ๆ วิดออก เมื่อน้ำลดลงไปเท่าไรปลาก็รวมตัวลงไป ๆ วิดออก ๆ จนหมดน้ำ ปลาก็รวมตัวหมดมองเห็นได้หมด เป็นปลาชนิดใดบ้าง มีมากมีน้อยรวมตัวลงไปให้เห็นชัดเจน

นี่เราก้วิตกิเลสตัณหาอสาสะออกซี มั่นเป็นน้ำท่วมหัวใจนี้จะว่าไง วิดออก ๆ ด้วยความเพียรของเรา ที่นี้เรื่องอุปาทานความสำคัญมั่นหมายไปยึดอะไร ๆ บ้าง มั่นก็หดตัวเข้ามา ๆ พอรู้แจ้งรู้ชัดแล้วต้องปล่อย ปล่อยเข้ามา ๆ จนกระทั่งถึงขั้น ๕

เบื้องต้นมั่นก็ยึดทางรูป ทางเสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัส ทั่วโลกธาตุดินแดนมันยึดไป ได้หมด มั่นรักมันซังไปได้หมด สำคัญมั่นหมายไปได้หมด ที่นี้พอพิจารณาเข้าใจแล้วมันถอนตัวเข้ามา ๆ จนมารวมตัวอยู่ในขั้น ๕ คือรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ มั่นก็มาเข้าใจในรูปนี้ว่าเป็นอะไรแล้วก็ถอน แล้วก็เข้าใจในเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ตามความจริงของมั่นอีก ด้วยความจริงของสติปัญญาอีกแล้วก็ถอน รู้เท่า ๆ ถอนอุปาทาน รู้เท่าถอนอุปาทาน กิเลสอสาสะก็รวมตัวเข้าไปสู่จิตแห่งเดียว

นี่ละเหมือนกับวิดน้ำ วิดน้ำมาจากโลกธาตุนั่น มั่นติดรูป ติดเสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัสอันใด เอา พิจารณามันไป การพิจารณานั้นเพื่อให้เข้าใจนั่นเอง เหมือนกับวิดน้ำ เมื่อเข้าใจแล้วจิตต้องถอนตัวเข้ามา ๆ จนกระทั่งถึงขั้น ๕ พิจารณาขั้น ๕ จนเข้าใจแจ่มแจ้งชัดเจนแล้วถอนตัวเข้ามาอีก เข้าไปสู่จิตดวงเดียว นั่นเห็นตัวปลาชัดแล้วที่นี้ ตัวเกิดก็เห็นที่นี้ จิตริก ๆ ๆ มั่นไม่มีที่ยึด แต่ก่อนมันยึดรูป ยึดเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ออกมาเป็นสายยาวเหยียดมันรู้มันเห็นนี้ เห็นด้วยปัญญา

อันนี้จะไปเห็นด้วยสัญญาเรียนจบพระไตรปิฎกก็เถอะไม่ใช่คุย แบกภพชาติอยู่นั้นตลอดไปถ้าไม่ปฏิบัติให้เข้าใจ พระพุทธเจ้าท่านสอนให้ปฏิบัติ สิ่งเหล่านี้แก้ได้ด้วยความจริง รู้ได้ด้วยความจริง ไม่ใช่รู้ได้ด้วยความจำเฉย ๆ แก้ได้ด้วยความจำเฉย ๆ นี่นะ ต้องแก้ด้วยความจริง ปฏิบัติเข้าไปอย่างที่ว่านี้ พอรู้แล้วมันไม่ยึด ก็เหมือนอย่างเราจับคองูขึ้นมาจากสุมหรือจากแหอะไรก็ตาม เราเข้าใจว่าเป็นปลาไหลหรือเป็นปลาอะไร พอยกขึ้นมารู้ชัดว่ากูเท่านั้น

มันสลัดปื๊วะเดียวเท่านั้น มันจะไปถือไว้ทำไมไม่ใช่ปลานี่นะ มันอสรพิษนี่ อันนี้เมื่อพิจารณา เห็นโทษของมันอย่างชัดเจนแล้วก็สลัดเหมือนกันนั่นเอง สลัดเข้าไป ๆ จนกระทั่งถึงจิต

ทีนี้เมื่อถึงจิต กิเลสรวมตัวเข้าไปสู่จิตหมดแล้วไม่อยู่ ไม่มาเกาะไม่มายึดในรูปก็ดี เวทนามก็ดี สัญญาก็ดี สังขารก็ดี วิญญาณก็ดี รูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัสทั้งหลายก็ดี ปล่อย ตัวเข้าไปหมด เหมือนกับว่ามันตกลงไป ๆ จนกระทั่งรวมตัวเข้าไปสู่ใจดวงเดียว แล้วเห็นตัว ปลาได้ชัด ปัญญาพิจารณาลงนั้นฟาดฟันลงจุดนั้น จุดที่ปลาไปรวมตัวอยู่ที่จุดนั้น ไม่ต้องเอา ไว้มันแต่จิต จะสงวนไว้ทำไมถ้าจิตเป็นของจริงแล้วจิตไม่ฉิบหาย เอ้า ฟาดลงไป มันมีความ สำคัญอะไรว่าจิตเป็นเรา เราเป็นจิต ว่าจิตเราผ่องใส จิตเรามีความสง่าผ่าเผย จิตเราเป็นของ อัจฉริยะ นี่ละคืออวิชชาหลอก หลอกชัด ๆ อย่างนี้แหละ ถ้าสติปัญญาไม่ทันมันก็จะถือว่าจิต นี้ละ ไม่มีอะไรที่จะถือรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ รูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัส ไม่ ถือแล้วมันมาถือจิตนี้ ถ้าสติปัญญาไม่ทัน

เพราะฉะนั้นสติปัญญาชั้นมหาสติมหาปัญญาจะทนไปไม่ได้ที่จะไม่รู้ ก็ฟาดลงไปตรง นั้น แล้วธรรมชาติที่เป็นตัวอวิชชาจริง ๆ ตัวปลาใหญ่จริง ๆ มันจะทลายลงไปหมดไม่มีสิ่งใด เหลือ นั่นแหละที่ภพจะหามาจากไหนมันรู้แล้วที่นี้ ตัวพาให้เกิดแก่เจ็บตายคือตัวไหนมันก็รู้ ที่ นี้เมื่อธรรมชาติอันนี้ดับไปแล้ว ตัวไหนล่ะจะพาให้เกิดให้ตายอีกแต่นี้ต่อไป ไม่มีก็รู้ประจักษ์ นี้คือรู้ด้วยความจริง จริงอย่างนี้จึงเรียกว่าจริง พระพุทธเจ้าท่านสอนอย่างนี้ให้ปฏิบัติอย่างนี้ ไม่ใช่มาลูป ๆ คำ ๆ จำได้แต่ชื่อแต่นามของกิเลสตัณหาอาสวะ แล้วก็ถือเอา ๆ ถือเอาตั้งแต่ กิเลสแบกเต็มหัวใจ ต้องทำอย่างนี้ซิ ปรียติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ ธรรมทั้ง ๓ อย่างนี้แยกกันไม่ออก เรียนรู้แล้วให้ปฏิบัติ ปฏิบัติแล้วความรู้อันแท้จริงจะรู้ขึ้นมาโดยลำดับ จนกระทั่งทะลุปรุ โปร่งไปหมด

เอาแค่นี้ละ